

TENTAȚIA STUDIILOR EUROPENE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Valentina CORNEA,
Universitatea de Stat “B. P. Hasdeu” din Cahul
valycornea@yahoo.com

Rezumat: *Studiul oferă un diagnostic al studiilor europene în Republica Moldova și avansează câteva recomandări. Acesta examinează interacțiunea dintre stimulii interni și externi care afectează un domeniu academic, în acest caz Studiile Europene, ambele categorii de stimuli având aceeași importanță. Analiza se axează pe studiile de licență și masterat în instituțiile de învățământ superior public și privat. Prima secțiune reflectă starea de fapt privind studiile europene în Republica Moldova. A doua secțiune oferă o imagine de ansamblu și date privind predarea studiilor europene. Ultima parte a lucrării analizează rolul factorilor interni și externi în dezvoltarea programelor de studii europene. Lucrarea se încheie cu recomandări pentru îmbunătățirea curriculei și sugestii privind abordarea multidisciplinară a studiilor europene.*

Cuvinte cheie: *studii europene, curricula, multidisciplinaritate.*

Summary: *This paper provides a diagnosis of the European Studies in Moldova and advances some recommendations. It examines the interaction between internal and external stimuli that impact an academic field, in this case the European Studies, both having equal importance. The analysis is focused on the Undergraduate and Master studies in public and private higher education institutions. The first section reflects upon the state of European studies in Moldova. The second section provides a historical overview and data on European Studies. The last section of the paper analyzes the role of internal and external factors in the development of European Studies curricula. The paper concludes with recommendations for improving curricula and suggestions regarding the multidisciplinary approach of European studies.*

Key words: *European studies, curricula, multidisciplinary.*

Reflecții asupra conceptului "studii europene". Unul dintre obiectivele majore ale Procesului de la Bologna (validat în 1999, prin susținerea oficială a ministerelor de resort din țările semnatare, în 2005 și de R. Moldova), este promovarea studiilor europene și a educației pentru Europa. Înainte de a vorbi despre promovarea studiilor europene în R. Moldova se impune o apreciere a ceea ce ar însemna studii europene, și mai apoi a examina aranjamentul organizațional optim pentru predarea acestora. Literatura care face referire la definițiile studiilor europene explică diferit conținutul acestora. Astfel prin studii europene se are în vedere studii despre Uniunea Europeană (Smith, 2003), studii despre integrarea

europenă (Rumford & Murray, 2003), studiile care fac referire la toate realitățile din Europa, nu doar la cele legate de Uniunea Europeană sau integrarea europeană, multidisciplinar și interdisciplinar în același timp. De asemeni sunt considerate componentă derivată din relații internaționale sau Studii de Securitate.[1] Diversitatea privind tipul și formele programelor universitare a generat și o tipologie de organizare a studiilor europene în instituțiile de învățământ superior din statele membre ale UE: [2]

1. Tipul diversificat (Belgia, Germania, Slovacia)
2. Tipul anexă la alte programe (Anglia, Danemarca)
3. Tipul monolit (Italia, Lituania)
4. Tipul Mixt (Franța, Spania, Portugalia)
5. Tipul Relații Internaționale și Studii Europene (Polonia și România).

Referitor la statutul studiilor europene în R. Moldova s-a exprimat opinia potrivit căreia studiile europene sunt privite mai degrabă din perspectiva domeniului de relații internaționale, decât din perspectiva științelor politice comparate. [1]

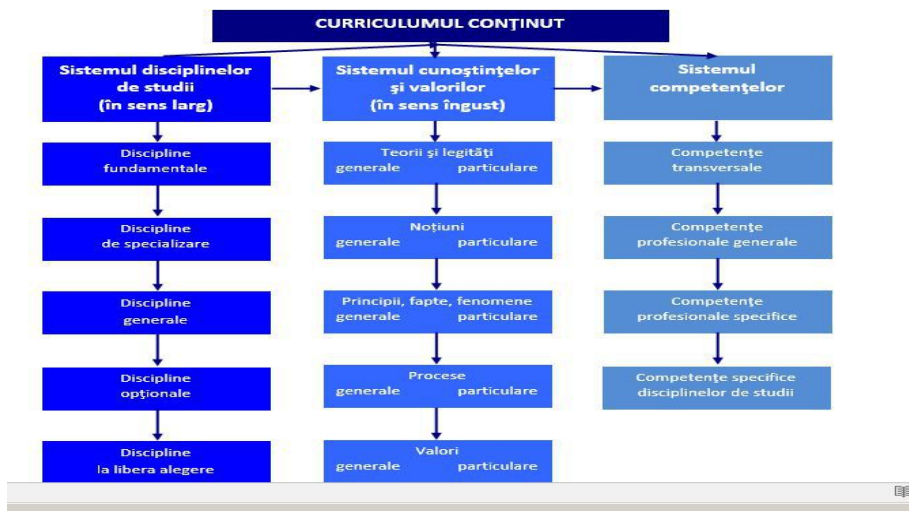
În acest studiu prin studii europene se vor viza programe de studiu și/sau module cursuri care fac referire, de o manieră multidisciplinară și interdisciplinară în același timp, la realități privind integrarea europeană, elaborarea de politici instituționale și dimensiunile de guvernare ale Uniunii Europene.

Conceptia curriculară a studiilor europene în Republica Moldova. În analizele unor organizații precum Comisia Europeană, Banca Mondială sau Fondul Monetar Internațional universitățile sunt considerate ca fiind cele mai reprezentative și adaptate instituții la spiritul și menirea lor, devenind relativ repede competitori pentru traficul de instrucție europeană [3,p.2-3]. După anul 2000, predarea studiilor europene se atestă în majoritatea universităților europene, la nivel de licență, master sau chiar doctorat. [2]

Universitățile din R. Moldova pot fi considerate foarte receptive la provocările privind acest trafic de instrucție europeană, în competiție implicându-se 29 de universități -18 de stat și 11 private. Faptul că am indicat numărul total al instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova nu înseamnă că toate au dezvoltat programe de studii europene. Le-am vizat pe toate, având în vedere viziunea curriculară a studiilor superioare în R. Moldova. În R. Moldova programele de studiu sunt elaborate în baza Planului-Cadru [4] pentru studii superioare (ciclul I - Licență, ciclul II - Master, studii integrate, ciclul III – Doctorat).

Conținutul procesului de învățământ în această viziune curriculară este reprezentat de cunoștințe, competențe, atitudini, valori, strategii reflectate într-un ansamblu de documente curriculare (planul de învățământ, curricula pe discipline, manuale academice etc.), care vizează formarea profesională inițială și continuă a specialiștilor, dar și dezvoltarea personală. În contextul acestor prevederi,

schematic, conținutul învățământului superior, din perspectiva curriculumului, poate fi prezentat astfel [5]:

Potrivit cu Planul-cadru, universităților li se recomandă să includă în programele de studiu unități de curs /modulele ce reprezintă patru componente. Se au în vedere: a) componenta fundamentală (cod F); b) componenta de formare a abilităților și competențelor generale (cod G); c) componenta de orientare socio-umanistică (cod U); d) componenta de specialitate - de bază și secundară, în cazul instruirii concomitente în două domenii înrudite (cod S). Unitățile de curs/modulele cu tematică europeană fac parte din componenta de orientare socio-umanistică și se recomandă în regim de opțiune. Prin urmare, fiecare universitate, va include în programele de studiu unități de curs/module cu tematică europeană. Acestea pot fi: *Integrare economică europeană, Destinul european al Republicii Moldova, Drept european, Structuri politice în statele europene, Universitatea europeană, Civilizația europeană, Politici educaționale în context european, Politici comunitare în domeniul de formare, globalizării, regionalizării, geopoliticii etc.* Scopul acestei componente este de a forma un orizont larg de cultură juridică, filozofică, politologică, sociologică, psihologică și economică, care i-ar permite viitorului specialist să-și asume responsabilități într-o societate liberă și să se adapteze operativ și eficient la modificările din societate. Astfel, în R. Moldova studiile europene se regăsesc în toate universitățile, fie ca specializări de sine stătătoare, fie prin oferirea de cursuri/module cu tematică europeană. Analizând oferta educațională a universităților se poate constata existența specializărilor de studii europene, specializări cu dominantă europeană, cursuri/module cu tematică europeană.

Dezvoltarea curriculară a studiilor europene

Teoria dezvoltării unui domeniu academic, formulată de Ben Rosamond [6, p. 231 și urm.] postulează acțiunea a două categorii de stimuli: stimuli interni și stimulii externi. În cazul în care unul dintre cei doi stimuli acționează mai mult, se produce un dezechilibru care poate dăuna dezvoltării curriculelor din orice domeniu de cercetare. Această teorie a dezvoltării curriculare o găsim exemplificată riguros în cel puțin două studii: Ioan Horga și Roberto Farneti, *European and/or EU Studies Curriculum between Internal and External drivers* și *Transmiterea ideii de unitate europeană și statusul studiilor europene în universitățile din România*, o teză de doctorat realizată de o tânără cercetătoare – Mariana Buda.

Cum s-au dezvoltat studiile europene în R. Moldova? Primele instituții care pot fi considerate pioneri în dezvoltarea de programe academice specializate în domeniul studiilor europene sau interdisciplinare sunt Universitatea de Stat din Moldova (USM), Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM), Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM).

La USM, Catedra Relații Economice Internaționale este creată în anul 1995, în cadrul Facultății de Științe Politice. Acest fapt s-a datorat conștientizării importanței crescânde a necesității pregătirii cadrelor în domeniul Relațiilor Internaționale în contextul stabilirii și dezvoltării relațiilor de colaborare pe multiple domenii cu țările lumii. Această catedră se consideră a fi prima catedră de profil din țară care a început să pregătească specialiști în domeniul relațiilor economice internaționale. La acel moment catedra și-a asumat responsabilitatea de a perfecționa nivelul său calitativ și cantitativ continuu, în vederea sporirii competitivității pe plan național și internațional, oferind programe la următoarele specialități/specializări:

1. Economia Mondială și Relații Economice Internaționale - Licență;
2. Comerț Exterior și Activitate Vamală – Masterat;
3. Tranzacții Internaționale și Diplomatie Publică – Masterat;
4. Economia Mondială; Relații Economice Internaționale – Doctorat.

Alte programe de master oferite de ASEM sunt „Integrarea economică și afaceri europene”, „Managementul proiectelor europene”, „Integrarea economică și afaceri europene”.

Academia de Studii în domeniul Administrației Publice creează specializarea Relații Internaționale la un de la fondare (1994).

La ULIM, instituție etichetată drept *copil al reformelor democratice, aripa de sub cămașa educației europene din Basarabia* [7, p.9] ideea unei facultăți de Istorie și Relații internaționale apare odată cu înființarea universității în 1992, dar se materializează în 1997, la inițiativa rectorului și a unui grup de istorici. Din momentul creării sale facultatea s-a orientat spre formarea cadrelor de specialiști în mai multe domenii. Totuși două s-au dovedit a fi specialitățile cele mai solicitate de

către absolvenții școlilor medii și/sau liceelor: prima fiind cea a Relațiilor Internaționale, iar cea de-a doua, deși într-o măsură mai modestă comparativ, a Istoriei. La acestea s-a adăugat în câțiva ani și specialitatea Politologie - planul de studiu al căreia a fost elaborat și implementat cu începere din anul 2002 ca răspuns la cerințele societății. Astfel, cele trei specialități menționate au căpătat statut de specialități tradiționale, într-un rating al cărora specialitatea Relații Internaționale se impune detașat.[8, p.11]

Universitatea “Perspectiva - Int” este o instituție de învățământ superior privată din Republica Moldova. **Fondată în anul 1995** ca Institutul de Relații Internaționale „Perspectiva”, în anul 2005 este reînregistrată cu denumirea Universitatea “Perspectiva-Int”. Creează specialitatea Relații Internaționale, ciclul I, și patru programe de master – unul specializat – Studiul Europei și trei programe în care se regăsesc module de studii europene.

Ideea studiilor europene, în sensul de cursuri / module în cadrul specializării relații internaționale este îmbrățișată de o asociație obștească și un SRL, reorganizate ulterior în instituții de învățământ. Este vorba de Institutul Internațional de Management (inițial – IMI), creat în baza unui proiect finanțat de către Ministerul Afacerilor Externe al Franței și înregistrat de către Ministerul Justiției al Republicii Moldova cu statutul juridic de Asociație obștească. În calitate de membri fondatori ai IMI în 1995 au fost Universitatea de Stat din Moldova, Academia de Studii Economice din Moldova, Academia de Științe din Moldova, Universitatea Pierre Mendes France (Grenoble, Franța), Victoriabank S.A., Bucuria S.A. Numeroasele specialități propuse cuprind întreaga gama a activității economice (relații economice internaționale, finanțe și bănci, business și administrare, contabilitate, marketing și logistica, turism, etc.), dar și sfera non-economică (prin specialități precum relațiile internaționale, dreptul, politologia și științele comunicării). Este reînregistrat în 2005, având statutul juridic “Instituție de Învățământ” cu denumirea “Institutul Internațional de Management “IMI-NOVA”. Oferă un program de licență la specialitatea Relații internaționale și un program de master cu specializarea Integrare europeană.

Societatea cu răspundere limitată, inaugurată în 1992 cu denumirea „Academia de Drept din Moldova” se reorganizează în 2005 în instituția de Învățământ „Universitatea de Studii Europene din Moldova. Fiind succesoarea drepturilor și obligațiilor „Școlii Superioare de Drept” și ale „Academiei de Drept din Moldova” păstrează facultățile și specializările existente la momentul reorganizării. Facultatea Științe Politice și Relații Internaționale este creată în 2011. Curriculum-urile facultății includ diverse discipline din:

- domeniul umanitar și socio-economic (Limba străină, Conceptele de bază ale economiei, Geo-economie, Drept, etc.). Studiarea limbii străine de bază (engleză, germană).

- științe exacte (Informatica și Bazele de programare). Se acordă o atenție deosebită metodelor și tehnologiilor de lucru cu informațiile în pregătirea studenților.

- domeniul general profesional (Teoria doctrinelor politice, Istoria doctrinelor politice, Negociere și protocol diplomatic, Teoria și practica de comunicare în relațiile internaționale, securitatea internațională și regională, și altele.) Disciplinele de specializare (Politica mondială, Teoria și istoria relațiilor internaționale, Studii regionale, Globalistica, și altele.)

Institutul de Relații Internaționale din Moldova (IRIM), cu statut de instituție de învățământ superior universitar de stat, și Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, succesoarea Institutului de Studii Politice și Relații Internaționale (ISPRI) fondat la 28 iulie 1997, sunt alte două instituții angajate în dezvoltarea de programe academice în domeniul studiilor europene.

Integrare Europeană și Politica de Vecinătate este un program de master dezvoltat de Universitatea „B.P. Hasdeu” din Cahul, program elaborat în cadrul proiectului JEP TEMPUS „Master Studies in European Integration and Neighbourhood Policy – MEINEPO”. Proiectul a demarat în 2006, sub coordonarea Universității din Maribor (Slovenia). Parteneri în cadrul proiectului au fost Academia de Studii Economice din Moldova, și Universitatea de Stat „Al. Russo” din Bălți, Finalitatea acestui proiect a fost introducerea studiilor de masterat în domeniul menționat începând cu anul universitar de studii 2009-2010.

Am menționat anterior că universităților din R. Moldova li se recomandă includerea în programele de studii a cursurilor sau modulelor cu tematică europeană. Denumirile și conținuturile cursurilor de cele mai multe ori sunt elaborate în funcție de specificul instituției sau programului de studiu, altele par a fi departe de profilul specializării. Spre exemplu, la Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport în programele de studiu este inclus un curs de Istorie Modernă și Contemporană a Europei, la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice un curs de Drept comunitar. Această instituție oferă și două mastere în culturologie – „Interferențe culturale în sud-estul european” și „Politici culturale regionale”. La Facultatea de drept a Universității din Comrat în programele de studii este inclus un seminar de Istoria civilizației europene, Universitatea Slavonă oferă un program de licență în domeniul Integrării economice europene, iar în cadrul programului „Design interior” și „Turism” se predă și un curs de civilizație europeană.

Concluzii. În R. Moldova se atestă un interes sporit pentru oferta curriculară în domeniul studiilor europene. Curriculumul universitar s-a dezvoltat atât sub influența factorilor externi, cât și interni. Se pare că factorii externi au avut o influență majoră în dezvoltarea studiilor europene. Proiectele derulate de Fundația Soros din Republica Moldova în perioada anilor 2010 – 2012, INOTLES derulat în perioada 2013-2016 au susținut această dezvoltare prin furnizarea de exemple de bune practici, prin activități de predare interuniversitară, etc. În plan intern,

structurile care oferă programe universitare de licență sau de master în domeniul studiilor europene și-au adaptat conținuturile conform noilor aranjamente instituite prin Planul cadru.

Problemele asupra cărora trebuie reținută încă atenția sunt elementele ce trebuie să fundamenteze aranjamentul instituțional privind predarea studiilor europene și anume:

- Scopul văzut ca finalitate;
- Procesul, predarea (curricula);
- Inserția în piața muncii.

Multidisciplinaritatea este o soluție pentru adecvarea curriculei astfel încât aceasta să răspundă și cerințelor pieței muncii. Un aranjament curricular de o asemenea manieră presupune nu atât o anumită pondere de module de studii europene în programele de studii, cât o cooperare reciprocă și cumulativă dintre modulele specifice specializării și module de studii europene. Modulele de studii concentrate pe sectoare și domenii publice (transporturi, mediu, industrie, afaceri interne, protecție socială etc.) pot fi cumulate cu date privind integrarea europeană, politici instituționale și dimensiunile de guvernare ale Uniunii Europene în aceste domenii, fără a încărcă planul de studiu cu discipline care nu au nicio tangență cu specializarea.

Bibliografie:

1. Bărbulescu, I. G. Provocări și tendințe de dezvoltare a studiilor europene în instituțiile de învățământ superior din România, 2015 <http://www.profitari.ro/>.
2. Horga, I., Buda, M. Analytical and Methodological Framework of Research in European and/or EU Studies. În: Romanian Journal of International Relations and European Studies, vol.1, nr.1, 2012.
3. Vlăsceanu, L. Sociologie și modernitate. Tranzitii spre modernitatea reflexivă. Iasi: Polirom, 2007.
4. Plan-Cadru pentru studii superioare (ciclul I - Licență, ciclul II - Master, studii integrate, ciclul III – Doctorat) Aprobate: Hotărârea Colegiului Ministerului Educației nr. 4.1 din 22 octombrie 2015 Ordinul Ministrului Educației nr. 1045 din 29 octombrie 2015
5. Guțu, V. (coord) Cadrul de referință al curriculumului universitar. Chișinău: CEP USM, 2015
6. Rosamond, B. European Integration and the social science of EU studies: the disciplinary politics of a subfield. În: International Affairs, Vol. 83, No. 2, 2007.
7. Galben, A. ULIM: 2002-2012 Pagini din istorie. Chișinău: ULIM, 2012.
8. Coadă, L. Facultatea Istorie și Relații Internaționale la 15 ani: studiu istorico-bibliografic. Chișinău: ULIM, 2012.

Datele despre programele de studiu au fost preluate de pe site-urile oficiale ale universităților.